YURT ÖZLEMİ

ABDÜLHEKİM MUSTAFA REJİOĞLU
HAYATI VE ESERLERİ

Hazırlayan
Suphi Saatçi

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1756
KÜLTÜR SERİSİ: 906

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-181-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Nâzım Terzioğlu

Kapak Fotoğrafı Renklendirme: Barış Olgun

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: GNG Tanıtım

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Suphi Saatçi: Kerkük'te doğdu (1946). İlk ve orta öğrenimini Kerkük'te tamamladı. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)'nin Yüksek Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu (1974).

Kerkük Evleri üzerine olan doktorasını İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde tamamladı (1992). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde doçent oldu (1994). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin çeşitli kademelerinde görev yaptı. Daha sonra aynı üniversitede profesörlüğe yükseldi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Rektör Yardımcılığına atandı (1 Şubat 2011). Bu görevinde iken yaş haddinden emekli oldu (1 Temmuz 2013).

Daha sonra Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nin öğretim kadrosuna katıldı (3 Ekim 2014). Halen aynı fakültede öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Üyeliği ve Başkanlığı yaptı (2003-2006). Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği 2. Başkanı ve Üyeliği, İzzettin Kerkük Kültür ve Araştırma Vakfı Sekreterliği yanında TAÇ Vakfı Yönetim Kurulu üyeliği devam etmektedir. Ulusal ve uluslararası sempozyum ve toplantılarda sunulmuş bildirileri ve yayımlanmış bir çok makale, inceleme ve araştırma yazıları vardır.

S. Saatçi'nin Yayınladığı Kitaplar

- *Kerkük Çocuk Folkloru*, İstanbul, 1984 (2. Baskı 2008) (2. Baskı, İstanbul, 2008)
- *Mimar Sinan*, İstanbul, 1987 (2. Baskı 2013; 3. Baskı 2014; 4. Baskı, İstanbul, 2021)
- *Mimar Sinan'ın Yapılarındaki Kitabeler,* İstanbul, 1988.
- *Mimar Sinan ve Tezkiretü'l-Bünyan*, İstanbul, 1989.
- *Mimar Sinan and Tezkiretü'l-Bünyan*, İstanbul, 1989.
- I*rak Muasır Türk Şairleri Antolojisi*, Ankara, 1991.
- *Kerkük'ten Derlenen Olay Türküleri*, İstanbul, 1993 (2. Baskı, İstanbul, 2019).
- *Tarihî Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul, 1996.
- *Kerkük Güldestesi*, İstanbul, 1997 (2. Baskı, İstanbul, 2008).
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım)*, 6. Cilt: Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı, Ankara, 1997.
- *Kerküklü Mehmet Râsih Öztürkmen -Hayatı ve Şiirleri-*, İstanbul, 2001.
- *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, İstanbul, 2003 (4. Baskı, İstanbul, 2017).
- *Kerkük Evleri*, İstanbul, 2003 (2. Baskı, İstanbul, 2013).
- *Altunköprü*, İstanbul, 2004 (2. Baskı, İstanbul, 2018)
- *Hasretin Adı Kerkük*, İstanbul, 2004.
- *Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan*, İstanbul, 2005 (5. Baskı, İstanbul, 2016).
- *Kerkük'ün Sönmez Ateşi İzzettin Kerkük Armağanı*, İstanbul, 2006 (Ortak Yayın).
- *The Urban Fabric and Traditional Houses of Kirkuk*, İstanbul, 2007 (3. Baskı, İstanbul, 2014).

- *Kent Dokusu ve Geleneksel Evleriyle Kerkük*, İstanbul, 2007
- *Irak Türkmen Boyları Oymakları ve Yerleşme Bölgeleri*, İstanbul, 2009 (2. Baskı, İstanbul, 2015)
- *Osmaneli ve Geleneksel Evleri*, İstanbul, 2009 (Ortak Yayın)
- كركوك وهويتها العمرانية (Kerkük ve Hüviyetüha'l-Umraniyye), İstanbul, 2009 (3. Baskı, Ankara, 2018)
- القبائل والعشائر التركمانية في العراق ومناطق سكناهم (Al-Kabail ve'l-Aşairü'l-Türkmaniye fi'l-Irak ve Manatık Süknahüm), İstanbul, 2010
- *Kerkük'ün Sesi Abdülvahit Küzecioğlu*, İstanbul, 2012 (2. Baskı, Kerkük, 2013)
- *Evliya Çelebi Kerkük'te*, İstanbul, 2013
- *Sinan The Architect*, İstanbul, 2014
- المعاري سنان (El-Mimariy Sinan), İstanbul, 2014
- *Başımın Tacı Kerkük*, İstanbul, 2014
- الكيان التركماني في العراق (El-Kiyan el-Turkmani fi'l-Irak) , İstanbul, 2014.
- *İmparatorluğun Mimari Dehası Sinan Atlası/The Atlas of Sinan Architectural Genius of an Empire*, İstanbul, 2015
- *Kırklareli ve Geleneksel Evleri*, İstanbul, 2016 (Ortak Yayın)
- *Darağacında Sallanan Bayraklar*, İstanbul, 2016
- *The Iraqi Turkmen Clans, Tribes and Sattlements*, İstanbul, 2017
- *Sinan'ın Ayak İzlerinde Bir Payitahttan Diğerine Yolculuk*, İstanbul, 2017
- *Kastamonu İhsangazi İlçesi Köy Mimarisi*, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2018 (Ortak Yayın)
- *Marmara'nın Mimarı Sinan/The Architect of Marmara Sinan*, İstanbul, 2020
- *Türkmen Öğrencilerin Şiir Pınarı*, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2021

S. Saatçi'nin Yayına Hazırladığı Kitaplar:

- *Hacı Abidin Erol Kerküklü*, İstanbul,
- Rıza Çolakoğlu, *Herkes İçin Şiirler,*
- Rıza Çolakoğlu, *Telafer Folkloru*, İstanbul,
- Nedime Hürmüzlü, *Şirin Köyüm Tirkalan*, İstanbul,
- Ali Marufoğlu, *Direniş*, İstanbul,
- Ali Marufoğlu, *Türkmeneli'nin Dili Hoyrat*, İstanbl,
- Cumhur Kerküklü, *Yıktılar Kalamızı*, İstanbul, 2021
- *Yazdıklarım, İhsan S. Vasfı Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 9
Abdülhekim Mustafa Rejioğlu (Kifri, 1910-Bağdat, 26 Kasım 1975) 11
Ailesi ve Çevresi 11
Hayatı 13
Edebî Kişiliği 15
Yazıları 17
Tanıdığım Rejioğlu 20
Kaynakça 36
BİBLİYOGRAFYA 37
İKİ ŞİİR VE İKİ KUŞAK 41
GERÇEKÜSTÜCÜLÜK SÜRREALİZM 47
İMLAMIZIN ACIKLI DURUMU 53
BİZDE HİKÂYECİLİK SANATI 61
KANLI HANÇER 1 69
KANLI HANÇER 2 77
YUNUS EMRE 1238-1320 85
MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ 1207-1273 91
RÛHÎ-İ BAĞDÂDÎ 99
ŞEYH GALİB (GALİB DEDE) 1757-1799 105
BAĞDATLI BÜYÜK BİR TÜRK ŞAİRİ AHMET HAŞİM 113
ORHAN VELİ KANIK 121
HİCRİ DEDE 1877 – 1952 129
SAİD BESİM DE ÖLDÜ 135
MEHMET HAMASİ'Yİ DE KAYBETTİK 141
ÇOK HAZİN BİR ÖLÜM 147
KAYBETTİĞİMİZ MİLLÎ DEĞER "MOLLA SADIK" 153
MİLLÎ FELSEFEMİZİN TEMSİLCİSİ HIDIR LUTFÎ 1 159
MİLLÎ FELSEFEMİZİN TEMSİLCİSİ HIDIR LUTFÎ 2 165
MİLLÎ FELSEFEMİZİN TEMSİLCİSİ HIDIR LUTFÎ 3 175
MİLLÎ FELSEFEMİZİN TEMSİLCİSİ HIDIR LUTFÎ 4 183
BİR BELDENİN HİKÂYESİ KİRFİ "SALAHİYE" 191
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 1 197
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 2 205
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 3 213

EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 4.....221
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 5.....227
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 6.....231
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 7.....239
EDEBÎ SOHBETLER VE FOLKLOR YURT ÖZLEMİ 8.....245
KERKÜK'ÜN SESİ HOYRAT.....255
BAŞIMIN TACI KERKÜK.....261
AYDIN VE İDEALİST BİR KERKÜK ÇOBANI 1.....269
AYDIN VE İDEALİST BİR KERKÜK ÇOBANI 2.....275
KAN KARDEŞİM.. ÜLKÜDAŞIM DERT ORTAĞIM HULÛSİ'YE.....283
GENÇLİĞİMİZLE BİR HASBİHAL.....291
ÇİLEKEŞ KERKÜK'ÜN KARA GÜNLERİ.....297
VEFA ÖRNEĞİ BİR SES.....303
AZERBAYCAN'DAN GELEN KARDEŞ SESİ.....309
EKLER.....315
Kardeşlik Ünlü Yazarımız Abdülhekim Reji ile Görüştü
İ[HSAN] V[ASFİ].....315
Hikâye Konusunda Bir Anket Yöneten: Mevlit Taha Kayacı.....318

Ön Söz

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere Osmanlı topraklarının büyük bir kısmını işgal ederek sömürgeleştirmişti. İşgal edilen topraklar arasında bugünkü Irak toprakları da bulunuyordu. Bu ülkenin kuzey bölgesi Osmanlı döneminde Musul Eyaleti olarak adlandırılıyordu. Bu bölgede önemli bir varlık olarak yaşayan Türkmenler vardı. O tarihten sonra Türkmenler, Irak'ın vatandaşları olarak varlıklarını sürdürdüler.

Irak'ta uzun yıllar kültürel haklardan mahrum olarak yaşayan Türkmen toplumu, ağır şartlara rağmen dillerini, kültürlerini koruyarak, millî varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Türkmenler tarih boyunca yazı dilinde Türkiye Türkçesini takip etmekle beraber, İngiliz işgalinden itibaren Türkmenler, çok zor şartlarda olmalarına rağmen, Türkiye'deki kültür camiasından kopmadılar.

Halkın Türkiye Türkçesi ile ilişkisi kesilse bile, Irak'taki bir avuç entelektüel aydın, kendi imkânları nispetinde Türkiye ile kültür ilişkilerini kesmediler. Bu aydınların arasında en önde gelen şahsiyetlerden biri Abdülhekim Mustafa Rejioğlu'dur. Irak'ta yayımlanan edebiyat ve kültür dergilerinde yazılarını neşreden Rejioğlu hem edebiyat hem de fikir alanında yeni kuşaklara da yol gösterdi. Özellikle deneme türünde kaleme aldığı yazılarla, aynı zamanda Irak Türkmen nesrinin 20. yüzyılda en güçlü temsilcisi oldu.

Elinizdeki kitapta Rejioğlu'nun değerli kabul edilen yazıları bir araya getirilmiştir. Bu yazıların ikisi hariç tamamı Bağdat'ta çıkan *Kardeşlik/el-İhâ* dergisinde eski harflerle yayımlanmıştır. Latin harflerine aktarılan bu yazılar, özenerek hazırlanmıştır. Yazılardan önce de yazarın ailesi ve çevresi, hayatı ve edebî kişiliği de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Rejioğlu hakkında ayrıntılı bilgiler veren ve kitapta kullanılacak görsellerin temininde rahmetlinin akademisyen kızı Dr. Nilüfer Bayatlı, oğlu Yaşar Rejioğlu ve torunu Altay Bayatlı çalışmaya destek oldular. Kendilerine minnettar olduğumu bildirmek isterim. Kitabın yayına hazırlanması aşamasında, metinleri titizlikle tashih eden Erbilli kardeşimiz Nâzım Terzioğlu, büyük emek harcamıştır. Bu vesileyle kendisine teşekkür etmek bir vefa borcudur.

Suphi Saatçi
İstanbul, Mayıs 2021

Abdülhekim Mustafa Rejioğlu
(Kifri, 1910-Bağdat, 26 Kasım 1975)

Ailesi ve Çevresi

Abdülhekim Rejioğlu eskiden Kerkük'e bağlı Kifri kazasının soylu bir ailesine mensuptur. Babası Gümrük Müdürlüğüne bağlı Tekelin Reji (tütün inhisarı) kısmında görevli olan Mustafa Reji'dir. Annesi ise yine Kifri'nin tanınmış Dede ailesine mensup Feride Hanımdır. Saygın bir şahsiyet olan Mustafa, Osmanlı döneminde reji müdürü olduğu için Reji[1] lakabı ile tanınmıştır.

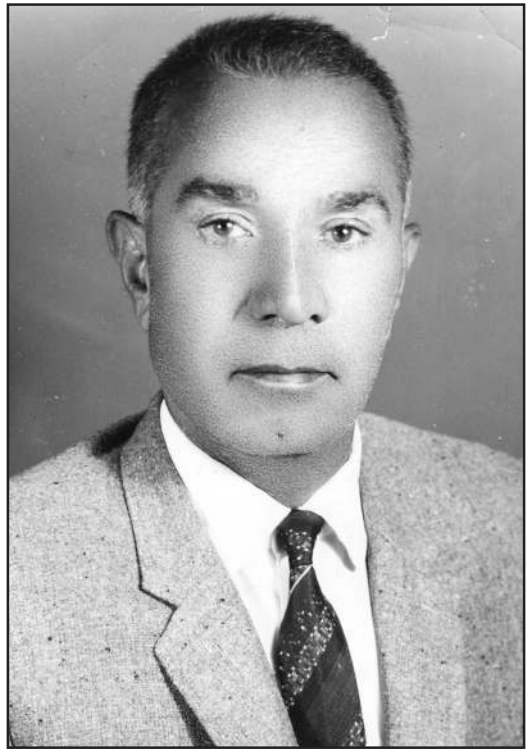
Mustafa, tekel müdürü olduğu için reji lakabı ile tanınmış ve benimsediği bu lakabı soyadı olarak kullanmıştır. Oğlu Abdülhekim ise babasının lakabını Rejioğlu biçiminde kendine soyadı olarak almış ve bununla şöhret olmuştur. Böylece bütün aile Rejioğlu soyadını benimsemiştir.

Mustafa Rejioğlu, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Lütfi Kırdar.

Yedi çocuk sahibi olan Mustafa Reji'nin çocukları sırasıyla şunlardır: Cemil, Ekrem, Abdülhekim, Celil, Halit, Lutfîye ve Kemal. Daha sonra yalnız kalan Mustafa bir evlilik daha yapmış ve ikinci eşinden Yusuf adlı bir oğlu daha olmuştur.

[1] Fransızca kökenli bir kelime olan Reji, imparatorluk döneminde Tekel yönetimine verilen bir addı. Fransızca "régie" (okunuşu reji) kelimesinden alınmıştır. Osmanlı döneminde tütün ve alkol ürünlerinin sınır kapılarında gümrük denetimine tabi tutulması sonucu, batıda kullanılan reji deyimi Türk diline girmiştir.

Abdülhekim Mustafa Rejioğlu.

Mustafa Reji'nin ailesi geniş ve sofraları açık olduğu için evlerindeki divanhaneleri her zaman misafir ile dolup taşmıştır. Divanhanede beldenin ileri gelenleri ve entelektüelleri toplanarak edebiyat, sanat ve memleketin siyaseti üzerine sohbetler yaparlarmış. Bu arada beldenin veya ülkenin sorunları ile sosyal konularını konuşurlarmış. Böylece bir şehir meclisi gibi beldenin umuru ele alınmıştır. Kifri küçük bir kasaba olmasına rağmen, buradaki sosyal hayat ve gelenekler tamamen bir şehir kültürü ile yoğrulmuş ve kültür düzeyi yüksek olmuştur.

Eskiden Kerkük'e bağlı önemli bir Türkmen beldesi olan Kifri, her zaman Kerkük ile aynı havayı teneffüs etmiş ve Kerkük halkı ile hemhal olmuştur. Birçok yazar, şair ve kültür adamı yetiştiren Kifri, eğitim seviyeleri yüksek aydın ve seçkin insanlardan oluşan, millî şuur sahibi halkı ile tanınmıştır. Kifri'den yetişen birçok öğ-

retmen sayesinde, Irak'taki Türkmen bölgelerinde, millî terbiye ve şuur sahibi sayısız öğrenci yetişmiştir. Bu öğretmenlerden biri olan Abdülhekim veya sadece Hekim Efendi de böyle bir çevrede doğup büyümüş, halk arasında tanınmış ve saygı görmüştür. Siyasî ve sosyal baskılar yüzünden Kifri'nin ileri gelen şahsiyetlerinin çoğu aile olarak Kerkük'e yerleşmiş ve huzuru bu şehirde bulmuşlardır.

Hayatı

Abdülhekim Rejioğlu 1910 yılında eski adı Salahiye olan Kifri'nin İsmail Bey Mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Kifri'de, orta öğrenimini 1925 yılında Kerkük'te tamamlamıştır. 1926 yılında Bağdat'ta girdiği Darü'l-Muallimîn (Öğretmen Okulu)'den mezun olmuştur. İlk öğretmenlik görevine Kifri'de başlamıştır. Bu görevini bir süre Hanekin'de de sürdürmüş, tekrar Kifri'ye tayin edilmiştir.

Okul Müdürü Rejioğlu, öğretmenler İzzettin Abdi Beyatlı, Nurettin Fahrettin ve okulun hizmetlisi.

Irak'ta Türkmen aydınlarına yapılan baskılar sonucu, 1939-1941 yılları arasında sürgün hayatı yaşamıştır. Önce Rifai kasabasında, daha sonra Divaniye'de zorunlu ikamete tabi tutulmuştur. 1942'de önce Erbil'e, daha sonra Kerkük'e tayin edilmiştir. Uzun yıllar Kerkük'ün çeşitli okullarında öğretmen ve müdür olarak görev yapmıştır. 1966 yılında kendi isteğiyle emekli ayrıldıktan sonra Bağdat'a yerleşmiştir.

Rejioğlu 1967'de Bağdat Radyosu Türkmence Kısmının başkanlığına getirilmiştir. 1973'te Türkmen Edebiyatçılar Birliği başkan-

lığına, 1974'te de merkezi Bağdat'ta bulunan Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın başkan yardımcılığına seçilmiştir.

Rejioğlu yoğun işleri yüzünden iki kez beyin kanaması geçirmiştir. İlk rahatsızlığında 15 gün hastanede tedavi gördükten sonra atlatmıştır. İkinci beyin kanaması sonucu Hicri 22 Zilkade 1395 Çarşamba günü Miladi 26 Kasım 1975 tarihinde, sabahın erken saatlerinde vefat etmiştir.[2] Yazarlığının en velut döneminde ve henüz 65 yaşında iken ebediyete intikal edişi büyük üzüntüye yol açmıştır. Rejioğlu için şair Salah Nevres tarafından yazılan ve aşağıda verilen şiir Kardeşlik dergisinde yayımlanmıştır:

Büyük Edebiyatçımız
Abdülhekim Rejioğlu'nun Ardından

Sazın teli kırıldı yarıda kaldı şarkı
O ünlü sanatkârdan ne ses kaldı ne yankı
Hicranla sonuçlandı sanatın büyük aşkı
Bütün renkli kalemler siyah yazdı o akşam

Biz fani kaldık hocam sen erdin ölümsüzlüğe
Gidişinle can verdi can çekişen dileğe
Bu ıssız bahçemize dönmeyen kelebeğe
Bütün renkli çiçekler jale sızdı o akşam[3]

Safiye Yunus Abdülsamed.

Rejioğlu 1934 yılında Safiye Yunus Abdülsamed ile evlenmiş, ikisi erkek ve altısı kız olmak üzere toplam sekiz çocuk sahibi olmuştur[4]. Çocukların adları yaş sırasına göre şöyledir:

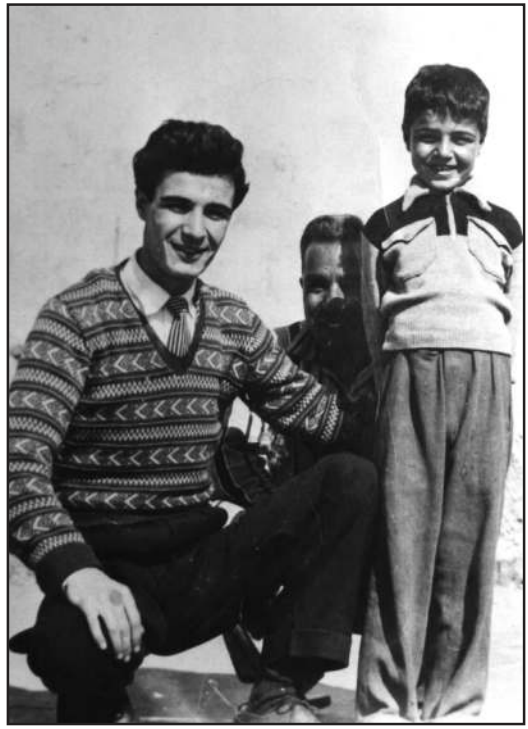
Yavuz Ergenekon (Kerkük, 1935-İstanbul, 2016), Leylak (Kerkük, 1939), Sevinç (Kerkük, 1941), Aysel (Kerkük, 1943), Ayten (Kerkük, 1945), Nilüfer (Kerkük, 1947), Yaşar (Kerkük, 1949) ve Ayşen (Kerkük, 1959-Bağdat, 23 Şubat 2013).

---

[2] A. T. J. Alwindawi-A. Bayatlı, "Irak Türkü Bir Eleştirmen ve Denemeci: Abdulhakim Mustafa Rejioğlu (1910-1975)", *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, cilt: 2, sayı: 1, Nisan 2020, s. 144.

[3] *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 16, sayı: 7-8, Kasım-Aralık 1976, s. 17

[4] Hidayet Kemal Bayatlı, *Abdulhakim Rejioğlu'ndan Seçmeler,* Bağdat, 1986, arka kapak.

Rejioğlu oğulları Yavuz ve Yaşar ile.

Edebî Kişiliği

Irak Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden olan A. Rejioğlu, ilk edebiyat sevgisini babasından almıştır. Mustafa Reji edebiyata düşkün olduğu için çocuklarına da edebiyat sevgisi aşılamaya çalışmıştır. Çocukları arasında edebiyat konusunda babasından en çok etkilenen de Abdülhekim olmuştur. Erken yaşlardan itibaren Türk edebiyatına karşı ilgi duyan Abdülhekim babasının verdiği Türkçe kitapları okuyarak edebiyat bilgisini geliştirmiştir.

Rejioğlu ilk yazılarını Afak ve Beşir gazeteleri ile en çok Kardeşlik dergisinde yayımlamıştır. Özellikle Irak Türkmenlerinin kültür hayatında önemli yeri olan Kardeşlik dergisi, yazarın en olgun yazılarının yer aldığı yayın organı olmuştur. Böylece en çok ilgi toplayan ve okunan yazarların başında yer almıştır. Ayrıca nesir alanında Türkmen edebiyatının en verimli ve en tanınmış yazarı sayılmıştır.

Rejioğlu Irak Türkmenlerinin edebiyat alanında 1958 yıllarında başlayan yenileşme ve serbest şiir akımının gelişmesini sağlayan ve destekleyen yazarların başında gelir. Dilinin estetiği ve kullanım ustalığı sayesinde, son dönem Türkmen edebiyatında ön plana çıkan yazar olmuştur. İnceleme, eleştiri ve biyografik nitelikteki yazılarını, deneme türünde yazarak ele almıştır. Rejioğlu, aynı zamanda bu türün Türkmen edebiyatına girmesini ve tutulmasını sağlayan ilk ve tek yazar olmuştur. Doğup büyüdüğü Kifri'nin tarih, kültür, folklor, gelenek-görenek ve mimarî özelliklerini anlatan deneme türündeki Yurd Özlemi ana başlığı altındaki yazı dizisi, yazarın edebî gücünü gösteren bir monografi niteliğindedir. Bu yazı dizisi Kifri üzerine araştırma yapacak olanlar için de iyi bir kaynak ve rehber niteliğindedir.

Hıdır Lütfi gibi edebiyatçı ve milliyetçi şahsiyetlerden de geniş çapta etkilenen Rejioğlu, edebî görüş ve anlayışından başka, milliyetçi ve memleketçi görüşleri ile de yeni kuşaklara yol gösterici olmuştur. Topluma hizmet etmeyen bir edebiyatın var olamayacağına inanan Rejioğlu, memleket ve toplum gerçeğinden hareket ederek, yazılarını bu anlayış içinde ele almıştır. Üslubunu yalın ve net ifade eden Rejioğlu, ele aldığı yazılarının başlığında yazısının mesajını ön plana çıkararak, görüşlerini yalın biçimde dile getirmiştir. Millî ve içli duygularını coşturan "Aydın ve İdealist Bir Kerkük Çobanı"[5], "Kerkük'ün Sesi Hoyrat"[6], "Başımın Tacı Kerkük"[7] ve "Çilekeş Kerkük'ün Kara Günleri"[8] başlıklı yazılarında verdiği mesajları net biçimde okumak mümkündür.

Toplumcu yaklaşımı, Türkmen edebiyatının sorunları ve gençliğe verdiği önem konusunda da yine fikirlerini çok açık biçimde yazılarının başlığında vermiştir. Bunlardan "Şiir Toplumun Olma-

[5] A. Rejioğlu, "Aydın ve İdealist Bir Kerkük Çobanı", *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı: 6-7, (Ekim-Kasım 1967), s. 19-20; *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı: 8-9, Aralık 1967-Ocak 1968, s. 18-20.

[6] A. Rejioğlu, "Kerkük'ün Sesi Hoyrat", *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı: 1-2, Mayıs-Haziran 1967, s. 28-29

[7] A. Rejioğlu, "Başımın Tacı Kerkük", *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı: 4, Ağustos 1967, s. 17-19.

[8] A. Rejioğlu, "Çilekeş Kerkük'ün Kara Günleri", *Kardeşlik /el-İha*, yıl: 8, sayı: 3, Temmuz 1968, s. 18-19.

lı”[9], “İmlamızın Acıklı Durumu”[10], “Bizde Hikâyecilik Sanatı”[11], “Gençlik ve Edebiyat”[12], “Vefa Örneği Bir Ses”[13] ve “Gençliğimizle Bir Hasbıhal”[14] başlıklı yazılarında görüldüğü gibi görüşünü yalın biçimde ortaya koymuştur.

Sürekli okur ve Türkiye’de yayımlanan dergi ve kitapları oğlu Yavuz ve kızı Nilüfer kanalıyla takip eder ve bu yayınları arkadaşları ve çevresi ile de paylaşırdı. Yenilikleri izlediği ve yeni şeyler öğrenmeyi sevdiği için, yaşıtları arasında çok kez tartışmalara yol açmış olurdu. Bundan dolayı düşüncelerini gençlerle paylaşmak ister ve onlarla sohbet etmeye önem verirdi. Gençlerin Türklük ve millet sevgisi ile donanmış olmalarını ve onların ahlâklı birer birey olarak yetişmelerini arzu ederdi. Irak’taki Türkmen toplumu tarafından en çok okunan yazarların başında yer alan Rejioğlu, genç ve dinamik bir toplumun yetişmesi için önemli rol oynamıştır.

Gençliğe büyük önem veren ve her zaman yenilikçi fikir ve gelişmelerle toplumu ilişkilendiren düşüncelerini her mahfilde ve her zaman gençlerle paylaşırdı. Onun gençlik ve gençler hakkında söylediği şu sözler, samimi duygularının bir ifadesi sayılır:

“Gençler unutmamalıdırlar ki bir gün gelecek onlar da yaşlanacaklardır. Oysa gençlik çağları vatana ve millete hizmet için en elverişli zamandır”.

Yazıları

Irak Türkmen edebiyatının nesir alanında önemli bir yere sahip olan Rejioğlu, değeri anlaşılmamış son devir yazarlarından biridir. Düz yazı alanında Türkmen edebiyatına önemli bir soluk kazandırmış-

[9] A. Rejioğlu, “Şiir Toplumun Olmalı”, *Kardeşlik/el-İha,* yıl: 3, sayı: 1-2, Haziran 1963, s. 38-40.

[10] A. Rejioğlu, “İmlamızın Acıklı Durumu”, *Kardeşlik/el-İha,* yıl: 3, sayı: 6, Ekim 1963, s. 28-30.

[11] A. Rejioğlu, “Bizde Hikâyecilik Sanatı”, *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 11, sayı: 6-7, Kasım-Ekim 1971, s. 17-19.

[12] A. Rejioğlu, “Gençlik ve Edebiyat”, *Kardeşlik/el-İha,* yıl: 4, sayı: 12, Nisan 1965, s. 25-27; yıl: 5, sayı: 1-2, Mayıs-Haziran 1965, s. 31-33; yıl: 5, sayı: 3, Temmuz 1965, s. 32-33 ve yıl: 5, sayı: 4, Ağustos 1965, s. 30-31.

[13] A. Rejioğlu, “Vefa Örmeği Bir Ses”, *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 8, sayı: 6, Ekim 1968, s. 24-25.

[14] A. Rejioğlu, “Gençliğimizle Bir Hasbihal”, *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı, 12, Nisan 1968, s. 14-16.

tır. Dilinin sadeliği, anlatımının berraklığı dikkat çeken Rejioğlu, dilinin saflığı ve akıcılığı yazılarına daha bir cazibe kazandırmıştır.

Özellikle yazarın yaşadığı son yıllar, Irak Türkmenlerinin çalkantılı ve sıkıntılı bir dönemine rastladığı için, Rejioğlu'nun da edebî kimliği ve Türkmen nesrine sağladığı katkı ve özellikle deneme türüne yabancı olan Türkmen edebiyatına bu alanda verdiği hizmet iyice analiz edilmemiştir.

Değişik gazete ve dergilerde bazı yazılar yazdığı bilinen Rejioğlu, en önemli makalelerini 1961 yılından itibaren Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından yayımlanan Kardeşlik dergisinde neşretmiştir. Kardeşlik'ten önce yayımladığı yazıların üzerinde duran kimse olmamıştır. Özellikle Afak dergisinde yayımlanan bazı yazıları biliniyorsa da bunlar maalesef toplanmamıştır.

Kardeşlik dergisinde 1961 yılından itibaren yayımlanan yazılarından yapılan seçmeler, vefatından 11 yıl sonra Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından 1986 yılında eski harflerle kitap halinde basılmıştır.[15] Hidayet Kemal Bayatlı tarafından hazırlanan seçmeler kitabına değerli Türkmen şairi Esad Naib de bir ön söz yazmıştır. Giriş yazısı ise Hidayet Kemal Bayatlı tarafından kaleme alınmıştır. Kardeşlik dergisinden alınan yazıların başlıkları alfabetik sıraya göre şunlardır:

Ahmet Haşim
Azerbaycan'dan Gelen Kardaş Sesi
Başımın Tacı Kerkük
Bir Beldenin Hikâyesi-Kifri Salahiye
Bizde Hikâyecilik Sanatı
Çilekeş Kerkük'ün Kara Günleri
Çok Hazin Bir Ölüm
Edebî Sohbetler Bir Cevap
Gençliğimizle Bir Hasbihal
Gençlik ve Edebiyat
Gerçeküstücülük Sürrealizm
İki Şiir ve İki Kuşak
İmlamızın Acıklı Durumu
Kan Kardeşim Ülküdaşım Dert Ortağım Hulusi'ye

[15] *Abdulhekim Rejioğlu'ndan Seçmeler*, Hazırlayan: Hidayet Kemal Bayatlı, Bağdat, 1986.

Kanlı Hançer
Kaybettiğimiz Millî Değer Mehmet Sadık
Kerkük'ün Sesi Hoyrat
Mehmet Hamasi'yi de Kaybettik
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
Millî Felsefemizin Temsilcisi Hıdır Lutfî
Orhan Veli Kanık
Rûhî-i Bağdâdî
Said Besim de Öldü
Şeyh Galib Galib Dede
Şiir Toplumun Olmalı
Tevfik Fikret ve Gençliğimiz
Vefa Örneği Bir Ses
Yunus Emre
Yurt Özlemi

Bu yazıların bir kısmı 2, 3 veya daha fazla bölümlerden oluşmaktadır. En uzun yazı dizisi 8 bölümden ibaret olan Yurt Özlemi'dir. Bundan dolayı kitabın adına Yurt Özlemi demek uygun görülmüştür. *Seçmeler* kitabına *Birlik Sesi/Sawtü'l-İttihad* dergisinden ise iki yazı alınmıştır. Bunlar "Dünyamız Nerelere Gidiyor" ile "Hicri Dede" başlığını taşıyan yazılardır. Yazarın millî görüşünü öne çıkaran "Aydın ve İdealist Bir Kerkük Çobanı", "Vefa Örneği Bir Ses" ve "Türkçede Şiir" başlıklı makaleler seçmeler kitabına alınmamıştır.

Rejioğlu'nun yazılarını kitap halinde bir araya getirirken *Kardeşlik* dergisindeki metinleri esas alınmıştır. *Kardeşlik*'teki yazıları seçmeler kitabındaki yazılarla karşılaştırırken Rejioğlu'nun yazılarına yer yer müdahaleler edildiği tespit edilmiştir. Bu müdahalelerin seçmeler kitabını hazırlayan Hidayet Kemal Bayatlı tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir.

Elinizde bulunan bu çalışmada *Kardeşlik/el-İhâ* dergisinde çıkan yazılarının ikisi hariç, tamamı ve *Birlik Sesi/Sawtü'l-İttihad* dergisinde yayımlanan iki yazısı alınmıştır. Ancak yazarın üslubuna müdahale edilmemiştir. Sadece bazı yazılarda mahallî sözcük veya Türkmeneli Türkçesinde kullanılan kelime ve deyimlerin Türkiye Türkçesindeki anlamları dipnotlarda açıklanmıştır. Bunun gibi yazılarda geçen yerli veya yabancı yazar veya düşünürlerin kısaca kimlikleri yine dipnotlarda dile getirilmiştir.

Rejioğlu'nun yazılarının toplandığı bu kitapta, Kardeşlik dergisinde kendisi ile ilgili 3 röportaja da yer verilmiştir. Bu röportajın ilki İhsan Vasfi tarafından yapılmıştır.[16] Diğeri röportaj ise Mevlit Taha Kayacı'nın "Hikâye Konusunda Bir Anket" yazısından alınmıştır.[17] Arapça olarak yapılan üçüncü röportaj ise Zahit el-Beyati tarafından gerçekleştirilmiştir.[18]

Tanıdığım Rejioğlu

Rahmetli Abdülhekim Rejioğlu'yu henüz ortaokul öğrencisi iken tanımıştım. Babamın Atlas Garajında olan bürosu her cuma günü öğle namazına kadar edebiyat sever dostlarının uğrak yeri idi. Burada yapılan sohbet toplantılarının müdavimleri arasında Kerkük'ün tanınmış şair ve yazarları olan Mehmet Sadık, Esad Naib, Tevfik Celal Orhan, Hekim Efendi, Reşit Kâzım Beyatlı, Mustafa Gökkaya ve İzzet Parmaksız başta olmak üzere birçok edebiyat sever ve entelektüel kişiler de yer alırdı. Münevver tabakadan başka bazen Osman Teplebaş ve Sıdık Bende Gafur gibi folklorik halk tipi ve sempatik kişilerle hoyrat okuyucuları da meclisi şenlendirirdi.

Orada yapılan sohbetler daha çok edebiyat, şiir, hoyrat ve musiki üzerine yoğunlaşırdı. Babam musiki sever yanı ile hoyrat ve makam okuyan ses sanatçılarını da mecliste ağırlamayı severdi. Rejioğlu Hekim Efendi ile sıkı dostluğu olduğu için, bazen cuma günleri edebiyatçı dostlarını alır, Tazehurmatu gibi mesire yerlerine pikniğe giderlerdi. Rejioğlu kendisi de sık sık okulundaki öğretmenlerle mesire yerlerine gider, öğretmen dostları ile vakit geçirirdi.Hekim Efendi de müzik ile ilgilendiği için bu gezilere katılmayı severdi. Kendisinin de müziğe aşırı bir düşkünlüğü vardı. Bir seferinde babamla Seyit Allavî tarafındaki evlerine ziyarete gitmiş ve orada keman çalmasına şahit olmuştum. Kemandan başka piyano da çaldığı biliniyor.[19]

---

[16] İ[hsan] V[asfi], "Kardeşlik Ünlü Yazarımız Abdülhekim Reji ile Görüştü", *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 7, sayı: 10, Şubat 1968, s. 23-24.

[17] Mevlit Taha Kayacı Yöneten, "Hikâye Konusunda Bir Anket", *Kardeşlik/el-İha,* yıl: 11, sayı: 3-4, Temmuz-Ağustos 1971, s. 23.

[18] Zahid el-Beyatî Hazırlayan, "Hadis Ma'a El-Üstâd Abdülhekim Rejioğlu", *Kardeşlik/el-İha*, yıl: 14, sayı: 3-4 159-160, Temmuz-Ağustos 1974, s, 2-3.

[19] A. T. J. Alwindawi-A. Bayatlı, a.g.m., s. 147.

Tazehurmatu'da piknik. Fazıl Tahir, … , Rejioğlu, Fatih Gedik, Celil Saatçi, Reşit Kâzım Beyatlı, …, ön sıradaki çocuklar Nezihe ve İsmail Saatçi.

Rejioğlu öğretmenler pikniğinde.

Rejioğlu, Hasan İzzet Çardağlı, Nihat Akkoyunlu, Salah Nevres vd.

Çok duygusal ve heyecanlı bir yapıya sahip olan Hekim Efendi, keman çalarken kendinden geçer ve kıpkırmızı kesilirdi. Hatta bu yüzden doktorların keman çalmasını yasakladığı söylenirdi. Edebiyat meclislerinde en çok konuşan ve yorum yapan kendisi olurdu. Edebiyatta yenilikçi ve özellikle serbest şiir taraftarı ve teşvikçisi idi. Bu yüzden gelenekçi edebiyatçılarla bazen sert tartışmalara girişirdi. Konuşma ve sohbetleri de çekici olan Rejioğlu, edebiyat meclislerinin de sevilen ve aranan bir ismi sayılırdı. Rejioğlu tartışan ve eleştirel yaklaşımları olan biri idi. Bu bakımdan zaman zaman sinirlendiğine tanık olmuştum. Hatta çabuk sinirlenen, buna karşılık çabuk da yatışıp sakinleşen bir tarafı vardı. Bu hususta daha önce Şair Mehmet Sadık'ı ele alan bir yazımda ilgi çeken bir tartışmayı nakletmiştim. Rejioğlu ile ilgili bu bölümü aşağıya alıyorum:

Çok kadirşinas ve nazik bir insan olan Mehmet Sadık ile cuma günleri yapılan edebiyat sohbetlerinde en çok kapışan Abdülhakim Rejioğlu idi. Rejioğlu ile Sadık'ın çekiştikleri en büyük mesele divan edebiyatı ile yeni edebiyat çatışmalarından kaynaklanıyordu. Yeni edebiyata hiç ilgi duymayan ve bu konuda fazla bilgisi olmayan Sadık, divan şiirinin ölümsüzlüğüne inanıyordu. Rejioğlu da divan şiirinin devrini kapattığına inanıyor, bu konuda Sadık'ın direnmesinin neticeyi değiştirmeyeceğini savunuyordu. Bir seferinde hiç unutmam, yine cuma günü edebiyat sohbetine erkenden gelen Sadık, fena halde kızgındı. Rejioğlu henüz toplantıya gelmemişti. Sadık, konuyu Esat Naib'e, Tevfik Celal Orhan ve babama anlatıyordu. Rejioğlu'nun Fuzûlî'ye dil uzattığını, böyle şeyleri Kardeşlik dergisinde yazarak, okuyucuların ve özellikle yeni kuşağın gözünde divan edebiyatını küçük düşürdüğünü söylüyordu. Dinleyenler, Rejioğlu'nun bu yazısını ne zaman okuduğunu sorunca Sadık, yazıyı henüz görmediğini, ancak bazı gençlerin kendisine gelerek Rejioğlu'yu şikâyet ettiklerini ifade etti. Sohbet devam ederken, Rejioğlu selam vererek içeri girdi. Hal-hatır sorulduktan sonra Sadık, Rejioğlu'na dönerek:

"Hekim Efendi, söyle bakalım, Fuzûlî'ye neden dil uzatmışsın?" dedi. Hemen galeyana gelen Rejioğlu'nun önce yanakları kızardı -kızdığı zaman hep böyle olurdu- ve Sadık'a dönerek:

"Bana bak Mollam, önce senin, sonra Fuzûlî'nin babası böyle böyle böyle… Söyler misin bana, Fuzûlî senin babanın malı mı? O

benim, o hepimizin, bütün milletin, bütün Türk dünyasının, hatta bütün bir insanlığın malı olan ölümsüz şairdir. Onun hakkında hepimiz bir şeyler yazabiliriz. Dil uzatmakmış… Fuzûlî'ye ben nasıl dil uzatabilirim? Bir kere o divan edebiyatının baş tacı. Ayrıca o, 16. yüzyılda divan edebiyatının en güçlü döneminde zirveye çıkmıştır. Fuzûlî, o devirde yazdığı için güçlüdür. Ona bu yüzden saygı duyarım. Ancak benim sözüm sizedir. Bu devirde, o devrin şiir geleneğini sürdürmek yanlıştır. Bu devir yeni edebî akımların yeşerdiği ve kök saldığı bir devirdir. Buna ayak uydurmayanlar, çağın gerisinde kalmağa mahkûm olurlar" diyerek Sadık'ın boynuna sarıldı ve onu öptükten sonra:

"Söyler misin bana sevgili Mollam, bir kere sen benim yazımı okudun mu? Zira okusaydın, bana böyle saldırmazdın," diye ekledi.

"Ama Hekim Efendi, bana böyle anlatmadılar, belki yanlış anlamışlar," dedi.[20]

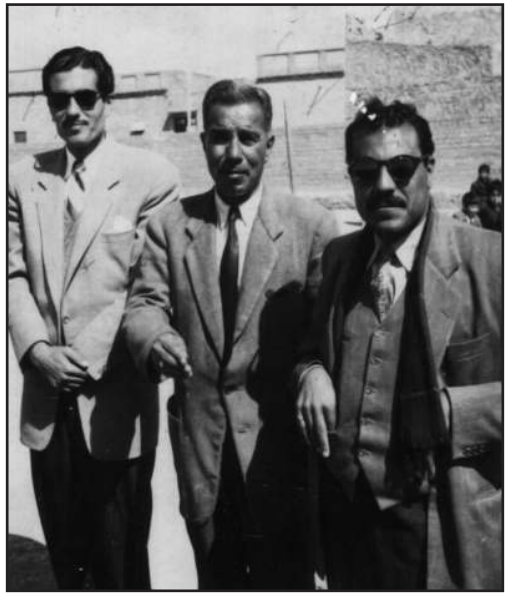
Böylece mecliste yükselen tansiyon düşürülerek, sohbet yine tatlı bir havaya büründü. Böyle ortamlarda insan, eski kuşağa, onların terbiye ve münakaşa anlayışlarına doğrusu hayran kalıyor.

Güzel sanatların her alanına ilgi duyan Rejioğlu, edebiyat ve musikiden başka resim sanatına da yakınlık göstermiştir. Rejioğlu'nun yakın dostu ve aynı zamanda akrabası da olan Iraklı Türkmen yazar, ressam, hattat ve ses sanatçısı olan Sinan Said, Kerkük'te öğretmen okulunu bitirmiş ve Rejioğlu'nın görev yaptığı okulda öğretmenlik yapmıştır. Onu her alanda destekleyen ve teşvik eden Rejioğlu, Sinan Said'in edebiyat ve musiki yanında resim yeteneğini de takdir etmiştir. Bu yakınlıktan dolayı Sinan Said de 1957 yılında Rejioğlu'nun yağlı boya portresini yaparak kendisine hediye etmiştir.[21]

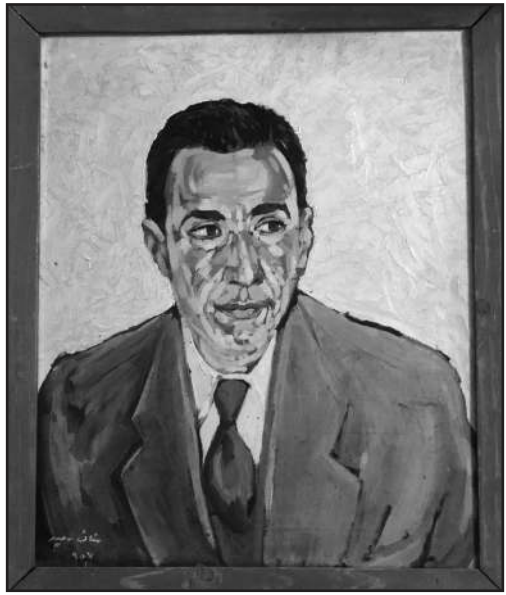
Daha sonraki yıllarda Rejioğlu ile ancak İstanbul'da karşılaştık. Kendisi 1968 yılının sonlarında kızı Ayşen ile tedavi için geldiği İstanbul'da uzun uzun görüşme ve sohbet etme fırsatımız olmuştu. İstanbul'da başarılı bir ameliyat geçirdikten sonra sağlığına kavuşmuştu. Fırsat buldukça Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin Laleli'deki lokaline gelir, gençlerle sohbet ederdi. Engin kültürü ve edebiyat bilgisi ile bizleri beslemeye çalışırdı. İstanbul'dan

[20] Suphi Saatçi, "Kerkük'ten Portreler: Mehmet Sadık", *Kerkük*, yıl: 3, sayı 12, Temmuz 1993, s. 15-17.

[21] A. T. J. Alwindawi-A. Bayatlı, a.g.m., s. 145-146.

İzzettin Abdi Beyatlı, Rejioğlu ve Sinan Sait.

Sinan Sait'in yağlıboya Rejioğlu portresi (1957).

Irak'a dönerken bizlerden de yazı ve şiirler alarak Kardeşlik dergisine götürmüştü. Daha sonra kendisiyle irtibatımı yazışarak sürdürdüm. Bayramlarda kendisine tebrik kartları gönderirdim. O da hiç üşenmeden cevap yazarak bizleri sevindirirdi. O kartlardan birini, onun el yazısı hatırası olarak uzun yıllar sakladım.

Temiz kalpli, samimi ve candan yaklaşımı ile her zaman sevilen ve sayılan bir kişiliğe sahipti. Nesir alanında Türkmen edebiyatına yeni bir soluk getiren Rejioğlu, edebiyat tarihimizde kendine özgü önemli bir yere sahip olmuştur. Bu alandaki hizmeti ile her zaman takdir toplamış ve yazıları ilgiyle okunmuştur.

Rejioğlu ve ailesi.

Rejioğlu Toros Ekspres treninde.